

‘ਜਾਲ’ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ

ਨੀਰੂ ਗੁਪਤਾ

ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ

ਸ.ਸ.ਸ.ਸਕੂਲ ਫਤਿਹਪੁਰ, ਕੈਥਲ

Email id: neerugupta.ng87@gmail.com

ਅਬਸਟ੍ਰੈਕਟ :- ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇੜਾ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਜਾਲ’ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਨਾਇਕਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ, ਆਰਥਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਹਰੇ ਰੋਲ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਥਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ, ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰ ਸਿਰਫ ਕਥਾ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਨਾਵਲ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਦੀ ਮਨੋ-ਯਥਾਰਥਕ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ, ਉਸਦੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਾਕਤਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕੀ-ਵਰਡ :- ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇੜਾ, ਨਾਵਲ ‘ਜਾਲ’, ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ, ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨਾਵਲ, ਨਾਰੀ ਚਰਿਤਰ, ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪਾਸਾ,

1.0 ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਨਾਵਲ ਦੇ ਕਥਾ-ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਪਾਤਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਲੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਵਲਕਾਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰੱਚਕ ਤੇ ਗਾਲਪਨਿਕ ਬਣਾਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਝ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਇੱਕ ਅਰਥਮਈ ਇਕਾਈ ਬਣਕੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਸਥਿਤੀ ਇੱਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਵਲ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਅਨੇਕ ਪਰਤਾਂ ਤੇ ਪਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਕੇ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨੋ-ਧਰਾਤਲ ਨਾਲ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਅਸਲੋਂ ਨਵੇਂ ਮਾਨਵੀ-ਬਿੰਬ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਤੇ ਸਮਝ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫੜਦਾ, ਪਛਾਣਦਾ ਤੇ ਪੜਚੋਲਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਹਰੇਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਬਧ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਕਾਰਜ, ਇਰਾਦੇ, ਸੋਚ, ਵਿਹਾਰ, ਕਥਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਮਾਨਵੀ ਵਰਤਾਰੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਨਿਖੜਵੇਂ ਢੰਗ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ, ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਚਿੰਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਹੀ ਅੱਗੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਮੂਲ ਸੁਨੇਹੇ ਦੇ ਸੰਚਾਰ-ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸੰਗਠਨਕਾਰੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਇੱਕ ਅਰਥਸ਼ੀਲ ਇਕਾਈ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਨਾਇਕ, ਸਹਾਇਕ-ਪਾਤਰ, ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਤਰ, ਖਲਨਾਇਕ, ਪ੍ਰਤਿਨਾਇਕ, ਨਾਇਕਾ ਸਭ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਅਤੇ ਆਂਤਰਿਕ ਸੁਨੇਹੇ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅੱਡੇ-ਅੱਡਰੇ ਪਰ ਜੁੜਵੇਂ ਮੁਲਵਾਨ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, ਕਿੱਤਾ, ਰੰਗ-ਰੂਪ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਅਜਿਹੇ ਤੱਤ ਹਨ, ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜਾਂ ਰੁਤਬੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਅਜੇਕੇ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰ-ਉਸਾਰੀ ਸਿੱਧੀ ਸਪਾਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਤੇ ਮਨੋ-ਯਥਾਰਥਕ ਪਾਸਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਤ-ਪੇਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਹੱਥਲੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੀ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇੜਾ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਜਾਲ' ਵਿੱਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਗਮਨ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਔਰਤ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਹੁਣ ਟਕਰਾਓ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ-ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਮੁੱਲ-ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਹ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਓ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੀਆਂ ਸੰਕਟਮਈ ਸਥਿਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਵਸਦੀ ਔਰਤ ਨੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਤੋਂ ਨਿਜ਼ਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ, ਸਮਝ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ।

ਕਿਉਂਕਿ ਲੇਖਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਅਚਾਨਕ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਧੀਨ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਿਘਰਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ 8 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਲਗਭਗ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ 1962 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਪੁਆਇੰਟ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤੇ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਿੱਤਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਦੂਜਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਪਰਵਾਸ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸੰਕਟ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਾਲਰ ਕਮਾਉਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਧੰਦੇ ਅਪਣਾਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ, ਆ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਅਪਾਰ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। 1980 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰੀ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਜਮਾਈ ਹੈ।

ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਘੇੜਾ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪਰਤ-ਦਰ-ਪਰਤ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਇਹਨਾਂ

ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਵਾਕਫ਼ ਸੀ। ਸੰਘੇੜਾ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਜਾਲ' ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ (ਪ੍ਰੀਤੀ) ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੋਲ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤਸੱਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਬੇਹਦ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਕਰਕੇ, ਠੋਸ ਨੈਕਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਮਾਨਵੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਗੁਰਿੰਦਰ ਲੜਖੜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਗੁੱਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਅਨਭੋਲ ਖੜੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਿੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰੇਗਾ। ਉਸਨੇ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਹੱਥੋ-ਪਾਈ ਵੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁੱਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਸਿਰ ਤਾੜ ਕਰਦਾ ਡਰੈਸਿੰਗ ਟੇਬਲ 'ਚ ਮਾਰਿਆ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਭੰਵਰ ਤਾਰੇ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਇੱਕ ਦਮ ਚਕਰਾ ਗਈ।ⁱⁱ

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੀ ਥਿੜਕੀ ਹੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਕਥਾਰਸਿਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ-

ਸਾਲੀ ਜੁਬਾਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚਲਾਉਂਦੀ ਐਜੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ..... ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੇ ਪੈਰ ਦਾ ਠੁੱਡਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਵੱਖੀ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮਾਰਿਆ।ⁱⁱⁱ

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ 'ਔਰਤ ਲਈ ਮਰਦ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹ ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬਬੂਲਾ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ-

ਤੂੰ ਹੁੰਦੈ ਕੌਣ? ਕੀ ਕੰਮ ਸੀ ਤੇਰਾ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਾ?^{iv}

ਅੱਜ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਮਾਡਲ ਅਧੀਨ ਤਲਾਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵੁਕਤਾ ਪਦਾਰਥਕ ਦੌੜ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨਫੀ ਹੈ। 'ਜਾਲ' ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵਧੇਰੇ ਇਸੇ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਨ। ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੰਘੇੜਾ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਰੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਰੋਲ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਮਜਬੂਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਉਲਝਾਉ ਸਮਾਜਿਕ 'ਜਾਲ' ਹੈ, ਜੋ ਪੂਰੇ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ-

'ਬਸ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਿਆ', ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਭੰਵਰਜਾਲ। ਮੱਛੀ ਜਿਵੇਂ ਮਛੇਰੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਤੜਫਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਸਾਹ ਹੀਣ। ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਦੁਬਿਧਾ ਸੀ? ਉਹ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਜਾਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਕੱਟੇ? ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ? ਜਾਂ ਫਸੀ ਰਹਵੇ।^v

ਨਾਵਲ ਦਾ ਕਥਾ-ਵਸਤੂ ਪਰਵਾਸੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ 1985 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਟੋਰਾਂਟੋ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਵਾਦ ਦੀ ਕਾਲੀ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋ ਰਹੀ ਕਤਲੇਗਾਰਤ

ਕਰਕੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਐਸੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੱਭਰੂ ਜਵਾਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰੂਹ-ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਤਵਾਦ ਦੌਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ-ਖੋਜ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ-

ਗੁਰਿੰਦਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਜਦੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੀਂ ਜੀਪ ਉਸਨੂੰ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੇਰੀ ਕਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨੀਲਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ।^{vi}

ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਹ ਸੀ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਹੁਰੇ ਘਰ (ਪਰੋਜ ਪੁਰ) ਵੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗਰੀਬ ਪੇਕੇ ਤੇ ਦਾਜ ਨਾ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਪਿੰਦਰ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮੁੰਡੇ ਰਾਜੂ ਦਾ ਜਨਮ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਹੋਇਆਂ। ਦਿੱਲੀ ਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਅਧੀਨ ਉਪਜੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਸਾੜ-ਫੂਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬਚਦੇ ਬਚਾਉਂਦੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ-

1984 ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਅੰਤ ਸੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਸ ਅੱਡੇ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਘਰੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸਭ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਸੀ। ਬਸ ਅੱਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ। ਘੋਰ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਕੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਣਾਅ ਸੀ।^{vii}

ਅੱਤਵਾਦ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪਾਂਸਰਸ਼ਿਪ ਰਾਹੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਹਰੀ ਭਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟਰਾਂਟੋ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਮਿੰਦੇ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਰੀਨੂੰ ਤੇ ਪੌਲ ਨਾਲ 14-15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਜਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਲਵਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਆਪਣੀ ਬੇਸਮੈਂਟ ਰਹਿਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ, ਉਥੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਮਿੰਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਮਾਂ ਕਠਿਨ ਸੀ, ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਮਿਲਵਰਤਨ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ।

ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰ ਰਾਹੀਂ ਟੈਂਪਰੇਰੀ ਸੋਸ਼ਲ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਨੰਬਰ ਲੈ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਰਾਬਰਟਸ ਐਂਡ ਸੰਨਜ਼ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਬਲਜੀਤ ਰਾਹੀਂ ਨੌਕਰੀ ਲੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਘਰ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀ, ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਆਂਢਣ-ਗੁਆਂਢਣ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣਾ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਕੁਝ ਸੁਖਾਵਾਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਵਧਣ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਤੇ ਕਲਰਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬੇਬੀ ਸਿਟਰ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1986 ਦੇ ਮੰਦਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੰਪਨੀ ਚੋਂ ਲੇਅ-ਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤੇ ਲਈ ਅਪਲਾਈ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਲੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੇ ਬਾਰ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਭਾਸ਼ੀਏ ਅਤੇ ਕਲਰਕ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਲੱਗ ਤੋਂ ਇੱਕ

ਆਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲਿਆ। ਮੰਦਵਾੜੇ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੀ ਨੈਕਰੀ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ 'ਲੇਅ-ਆਫ' ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਦਫਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਥੇ ਉਸਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੁਰਜਨ ਤੇ ਨੈਰਮਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਡ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣਾ ਅਨੁਚਿਤ ਸੀ। ਸੁਰਜਨ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਲੱਗ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨੈਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸਤਵੰਤ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਚੈਕਅਪ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਰੀਅਲ ਐਸਟੇਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਤਵੰਤ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਮੈਰਿਜ ਬੇਸਿਸ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਰੋਸ਼ਮਾ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ 'ਕਾਲਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸਤਵੰਤ ਨਾਲ ਨਿਭ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਜੀ-ਬਾਪੂ ਵੀ ਇੱਥੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਲਏ। ਸੇ ਸਤਵੰਤ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਜੀਬ ਹਲਚਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਇੰਡ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ-

ਬੁੱਝੀ ਹੋਈ ਧੂਈ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗਿਆੜੀ ਹਾਲੇ ਮੱਘਦੀ ਹੈ।^{viii}

ਸਤਵੰਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਕੋਫੀ ਤੇ ਲੈਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਨੁੱਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਡਾ. ਚਾਂਗ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਫੀ ਪੀਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਵੰਤ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹਲਕਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਜਿਸ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਲੇਅ-ਆਫ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਵਧੀਆ ਰਿਕਾਰਡ ਵਾਲੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੰਮ ਦੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕੇ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਡਰੈਸ-ਕੋਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਨਾਲ ਟਿਪਸ ਵੀ ਮਿਲਣੀ ਸੀ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਝੱਟ ਬਿਨਾਂ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕੀਤੇ ਅਨ-ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ 'ਸਾਈਨ ਔਫ' ਕਰ ਆਇਆ ਉਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਅੰਬਰੀ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਲੱਬ, ਟਿਪ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਣ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਕੰਮ ਡਾਲਰ ਹੀ ਡਾਲਰ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਕਲੱਬ ਦੀ ਨੈਕਰੀ ਜੁਆਇਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਸੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਲੜਾਕੂ ਸੁਭਾਅ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਹਿਲਕਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ-

ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸਰਸਰਾਹਟ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਤੂਫਾਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕੋਈ ਕੁਰਾੜੀ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਾਰ ਕਰੇਗਾ।^{ix}

ਪ੍ਰੀਤੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੀ ਆਦਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਡਰੀ ਤੇ ਸਹਿਮੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਸਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਬੋਝ ਬਣ ਗਿਆ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੰਚ ਬਰੇਕ ਵਾਸਤੇ ਕੈਫੇਟੇਰੀਆ ਵਿਚ ਸੈਂਡਵਿਚ ਤੇ ਕਾਫੀ ਪੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨੇ ਨੂੰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਹਫਿਆ ਹੋਇਆ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰ-ਉੱਤਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਰਸ ਵਿੱਚ ਪਏ ਪੈਸੇ ਕੱਢ ਕੇ

ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਪਸ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਨੂੰ ਸਤਵੰਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਲੰਚ ਤੇ ਲਿਜਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਉੱਤਰ 'ਫੇਰ ਕਦੇ' ਸੀ।

ਘਰ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਨੇਰਮਲ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੇ ਟੈਕਸੀ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਕਲੱਬ ਦੀ ਹੀ ਨੈਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਦਰ ਸਰਦੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਕਾਰਨ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜਿਆ ਘਰ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਿੰਦਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਮੇਲ ਬਾਕਸ ਚੈੱਕ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਬਦਾਮੀ ਰੰਗ ਦਾ ਲਿਫਾਫਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਇੰਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹਲੂਣ ਹਲੂਣ ਕੇ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਲਿਫਾਫਾ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਾਇਆ-

ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਮਲਦਿਆਂ, ਓਪਰੀ ਜਿਹੀ ਨਿਗ੍ਰਾ ਚਿੱਠੀ 'ਤੇ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ 'ਗਰਾਂਟਡ' ਜਿਵੇਂ ਉੱਛਲ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਮਿਸਟਰ ਰਬਰਟੇ ਦੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਵੀ ਚੇਤੇ ਆਈ। ਉਸ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਕਲਾਵਾਂ ਭਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ, ਜਾਨ! ਜਿੱਤ ਗਏ, ਜਿੱਤ ਗਏ ਆਪਾਂ।^x

ਗੁਰਿੰਦਰ ਲਿਫਾਫਾ ਦੇਖਦਿਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿੱਤ ਗਏ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਿੰਦਰ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਜਾ ਕੇ ਪਿੰਦਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਮੁੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰਿੰਦਰ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਘਰੋਂ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਦੇਰ ਰਾਤ ਉਸਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇਸਤ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਕੇਸ ਜਿੱਤਣ ਦੀਆਂ ਮੁਬਾਰਕਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਤਵੰਤ ਕਈ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਬੇਬੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਨਾ ਆਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਨੇੜਤਾ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਕੈਫੇਟੇਰੀਆ ਤੇ ਕੋਫੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ਉੱਥੇ ਅਚਾਨਕ ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰਿੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਘਬਰਾਹਟ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਘਰ ਦੀ ਚਾਬੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਚਾਬੀ ਕਿਤੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਚਾਬੀ ਮੰਗਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਵਾਲ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ-

ਉਸਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਕੰਮ ਤੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਘਰੋਂ ਕਿਧਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇਗੀ? ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹੇਗੀ? ਗੁਰਿੰਦਰ ਹੈ ਵੀ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਐਨਾ ਗੈਰ-ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੇ ਮਨ 'ਚ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਕੋਸਿਆ ਗੱਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਧੜੀ-ਧੜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਣ ਲਵੇ। ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਧਰਮ, ਸਿਆਸਤ, ਸਪੋਰਟਸ, ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਐ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤੇ ਹੁਣ?^{xi}

ਸਤਵੰਤ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਚਾਬੀ ਬਣਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਪੂ ਦੀ

ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਉਹ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਸਿਰਫ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭੇਜਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਘਰ ਪਰਤਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਬਾਪੂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦਿਨੇ-ਦਿਨ ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਪਾੜਾ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਗੁਰਿੰਦਰ ਮਾੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਢਾਈ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਹਿਫਲ ਜਮਾਈ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਮਾਰ-ਕੁੱਟ ਤੇ ਝੜਪ ਹੁੰਦੀ। ਸਨੇਫਾਲ ਤੇ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਉਧਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਸਤਵੰਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਲੋ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਭਾਵੇਂ ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਮਜਬੂਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਘਰ ਛੱਡਣ ਆਏ ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਕੋਫ਼ੀ ਪੀਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਕੋਫ਼ੀ ਪੀਣਾ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਸਹਿਜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲਦੀ ਹੈ। ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਸੌਫੇ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪ ਬੈਡਰੂਮ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੇ-ਸੁੱਧ ਗੁਰਿੰਦਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਕੁੱਟਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਰੋਲਾ ਵੱਧ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਤਵੰਤ ਬੈਡਰੂਮ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ-ਕੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ-

ਭਾਜੀ ਮੈਂ ਕਹਿਨਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਓ! ਵਰਨਾ ਮੈਥੋਂ ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਐਂ? ਇਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਖਸਮ?..... ਤਾਂ ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਐ।

ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਵਿੱਚ ਘਿਰੀ ਹੋਈ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਣ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਸਿਰ ਭੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਮੀਨ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ।

ਗੁਰਿੰਦਰ ਉੱਠਿਆ, ਬੈਠੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਖਿੱਚੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹੱਥ, ਸਤਵੰਤ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਨੇਟਾਂ ਦਾ ਥੱਬਾ ਲੈ ਕੇ ਲੜਖੜਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ^{xii}

ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹ ਕੀ ਬਣਿਆ। ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਠੰਡਾ ਯੱਥ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਕੁਰੇਦ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਉਸਦਾ ਦੁੱਖ ਰੋਹ ਬਣ ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਹੈ-

ਦੇਖਦਾ ਕੀ ਏਂ? ਆਪਣਾ ਮੁੱਲ ਵਸੂਲ ਤੇ ਵਗ ਜਾ।^{xiii}

ਸਤਵੰਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਸ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਜੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਲੋਕ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ?' ਦੇ ਜਾਲ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੀਗਲ-ਸੈਪਰੇਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਗੁਰਿੰਦਰ ਕਲੱਬ ਦੀ ਨੈਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਣਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਿੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣਾ ਇਕ

ਘਰ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰਿੰਦਰ ਦੇ ਘਰ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰਿੰਦਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਜੀਤੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਘਰ ਦੀ ਡੋਰ ਬੈਲ ਵੱਜਦੀ ਹੈ। ਸਾਹਮਣੇ ਜਗੀਰ ਮਿੰਦੇ ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਖੜੇ ਸਨ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲਦੇ ਹੀ ਮਿੰਦੇ ਧਾਰਾ ਮਾਰ ਰੋਣ ਲੱਗੀ-

ਇੰਡੀਆ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਜੇਗੇ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ। ਕਮਲੀਏ! ਕੀ ਪਤੈ ਸੜਕਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁਛ।^{14xiv}

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਵਲ 'ਜਾਲ' ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੋਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ, ਗੁਰਿੰਦਰ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੇ ਸਹਾਇਕ-ਪਾਤਰ ਨਾਵਲ ਦੇ ਥੀਮ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰਦੇ ਪਰਵਾਸ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂਤਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸ ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਦਵੰਦ, ਸਹਿਮ, ਦੁਖ, ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਕਰੁਚੀਆਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਮਨੋ-ਯਥਾਰਥ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਤੇ ਪੂਰਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ-ਵਿਧਾਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਸਫਲਤਾ ਤੱਕ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੁਖਾਂਤਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਜੇਤੂ ਖਿਡਾਰੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੀ ਨਾਵਲਕਾਰਾ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਖੇੜਾ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ 'ਜਾਲ' ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

i ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ: ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ, ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, 2016, ਪੰਨਾ-24.

ii ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਸੰਖੇੜਾ, ਜਾਲ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2010, ਪੰਨਾ-12.

iii ਉਹੀ, ਪੰਨਾ -12

iv ਉਹੀ, ਪੰਨਾ -15

v ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-236

vi ਉਹੀ, ਪੰਨਾ -21

vii ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-37.

viii ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-111.

ix .ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 181.

x ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 199.

xi ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-216.

xii ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 13-14

xiii ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 16.

xiv ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 285.